

Kumb on hirmsam – põud või uputus?

Ain Kallis, ilmainimene, 18. september 2004 00:00

89 aastat tagasi kirjutas A. H. Tammsaare: «Imelik! Mineval aastal võttis põud, tänavu tüütab sadu. Ilm on arust ära. Ilmastik satub tujudesse, nagu oleksid alatasa aprillipäevad. Ja looduse tujud hakkavad inimestesse. Nad saavad närvlikuks, näevad igal pool ainult vaenlasi, hävitajaid.»

Aastatega pole mitte midagi muutunud ei looduses ega tema kroonis. Ühel aastal ägab kogu Eesti põua käes, järgmisel aastal kimbutab sama häda maa lääneosa, ida aga, vastupidi, ähvardab uppuda.

Tänavu jälle on kõikjal midagi mäda. Põllu- ja aiamehed muudkui kurdavad ikalduste üle. Riigi- ja vallamehed seevastu kiruvad üksteist ja loobivad ausambaid kodaratesse (ühed sinimustvalged mõlemad).

Kui aastakümneid oli kuuendikul maakerast vaenlasi viis – neli aastaaga ning rahvusvaheline imperialism –, siis vabanenud maad pääsesid vaid viimasest. Pidev sõda maa ja ilma vahel aga jäi.

Mujal on hullem

Suureks lohutuseks Eesti rahvale on muidugi see, et mujal riikides on lugu hoopis hullem. Ja et kõige halvemad ikaldusaastad siinkandis jäävad sajandite kaugusele.

Näiteks 1695. aasta suvi oli väga külm ja vihmane, vili ei kasvanud, sama kordus ka järgmisel aastal, inimesed olid sunnitud sööma puukoort, õlgi, sõnnikut. Kolme aastaga vähenes rahvaarv viiendiku võrra!

Kui meie maa ikaldused on seotud nii vee puuduse kui liigsusega, siis paljudes troopilistes riikides tapab eeskätt põud. 3700 aastat tagasi sai Egiptuses agrometeoroloogiliste ennustustega kuulsaks keegi Joosep, kes prognoosis õigesti seitse järgnevat põllumajandusele soodsat aastat (võimalus luua riigile strateegiline viljareserv) ning seitse põua-aastat ja sai nii isegi muulasena riigi asevalitsejaks peaministri õigustes. Enne ja pärast teda tapsid ikaldused sel maal kümneid tuhandeid. Lääne-Euroopas põhjustas külm ja vihmane suvi 1315. ja 1316. aastal raske näljahäda. Inimesi suri tuhandete kaupa, esines kannibalismi, vanurid olevat end surnuks näljutanud, et pered säiliks. Seda aega peegeldavat ka vendade Grimmide jube muinasjutt Hansust ja Greetest, keda üksik vanem daam tahtnud õhtueineks moorida.

Kuidas mõjutab põllumajanduslik tootmine riikide saatust, näitab Iirimaa ajalugu. Kartuli lehemädanik hävitas sealse saagi tervelt neljal aastal (1845– 1848) järjest. Nälga suri miljon inimest, veel rohkem emigreeris. 1921–1933 hukkus viljaikalduse tõttu Venemaal ja Ukrainas umbes 12 miljonit inimest, täpselt pole teada. Tollest ajast pärineb võllanali: «Seltsimees rahvakomissar, Volgamaal on hirmus nälgi!» – «Võtta kohe tarvitusele abinõud!» – «Nälja vastu?» – «Ei! Nende vastu, kes seda uudist levitavad!»

Ikaldus ja toetus

Tänapäeval pole olukord maailmas kuigivõrd parem. Kui loodusõnnetuste arvust moodustab põud vaid 9%, siis loodusõnnetustes hukkuvaist moodustavad põua ohvrid ligi 49%! Pidevas näljas elab rohkem kui

800 miljonit inimest.

Vanasti oli ikaldus tõsine asi, mis mõjutas tuhandete eluolu. Ajad muutuvad: mõni aeg tagasi lugesin Postimehest pealkirja «Ikaldus toetusetajatega». Juttu polnud aga õnnetutest põllumeestest, vaid hoopis infotehnoloogia tudengitest, kes ei soovi stippi saada! Jube lugu. Pakutakse küll, aga ei taheta.

Põllumeestele, kel möödunud aastal saak kõrbes või uppus, tänavu ainult uppus, ei paku keegi heal meelel ellu(tootmisse)jäämise toetust. Teada asi – rikas ei tunne vaest, söönu näljast ega linnamees maameest. Näiteks kommentaar Delfist: «Põllupidamine olgu äri nagu iga teinegi. Ja mis siis kadedusega pistmist – kui mul, ütleme, uputus kindlustamata vara rikkus, kes selle siis kinni maksab? Mitte keegi, on ju? Mis muuseumieksponaat see põllumees siis on, et kõik riskid-kahjud ette kompenseerida tuleb?»

Kui ikaldus satub valimiseelsele aastale, pole asi veel hull – valitsus leiab siis kergemini raha. Nii maksti 1998. aasta väga vihmase suve järel talunikele 227 miljonit, põuase 2001. aasta puhul aga üle 100 miljoni krooni toetust. Lohutuseks linnameestele: säärane süsteem toimib ka teistes riikides, näiteks USAs. Nii et tihendagem riigikogu ning kohalike omavalitsuste valimiste aegasid nii kahe aasta takka – poliitikuil oleks elu põnevam, põllumeestel rahulikum.

Kuidas hinnata kahju?

Kumb on hullem, kas uputus või põud? Võrdleme eesti vanasõnu «Vihma latse naarava, kuiva latse ikeva» (Nõo), «Põua lapsed naeravad, vihma lapsed nutavad» (Laiuse). Seega võiks arvata, et Laiuse kandis on põud kasulikum kui liigniiskuse, Nõos aga vastupidi.

Teeneka agrometeoroloogi Karl Põikliku väitel iseloomustas Laiuse rahvatarkus hästi põllumehe kunagisi võimalusi: kuivade ilmadega saadi kehv saak, kuid see tuli siiski kätte, lõputu vihma puhul võidi aga saagist hoopis ilma jääda. Kuid miks lõuna pool «vihma latse naarava»? Võib-olla seetõttu, et vihm arvati olevat savistele põldudele väetise eest? («Vihm on savimaale sitt» – setu vanasõna).

Et Eesti on pindalalt väike, klimatoloogiliselt suur, pole ikalduste ulatuse kindlaksmääramine kerge. Mõnel aastal sajab juunikuus ühes paigas koguni 15 korda rohkem kui teises. Tunamullu augustis ei sadanud Valgamaal ainsatki vihmapiiska, Kuusikul tuli aga normikohane 88 mm täis! Lisandusid veel tormikahjustused metsades ja põldudel. Tollane siseminister isake Loodus oli sunnitud nentima: «Alles nüüd mõistame ilmajaama töö tähtsust.»

Ikaldustel võivad ka antropogeensed alged olla. 1965. aastal oli Venemaal kõva põud. Põhjus – liiga sageli lauldi: «Olgu jääv meile päike!»